

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för kultur-, religions- och utbildningsvetenskap

Vilken betydelse har den pedagogiska miljön i Reggio Emilia-inspirerade förskolor?

- En intervjustudie

Emelie Godlund
Linn Mases

2013

Examensarbete, Grundnivå (högskoleexamen), 15 hp
Didaktik
Lärarprogrammet

Handledare: Fredrik Lindstrand
Examinator: Åsa Morberg

Sammanfattning

Reggio Emilias filosofi kan kortfattat beskrivas likt ett förhållningssätt där man ser barnen som kompetent och utforskande. Det är viktigt att skapa en tillgänglig och tillåtande pedagogisk miljö som uppmuntrar till egna initiativ och självständighet. Syftet med den här studien har varit att undersöka olika förskollärares beskrivningar av den pedagogiska miljön på Reggio Emilia-inspirerade förskolor samt undersöka sambandet mellan en väl utformad miljö, barns utveckling och lärande enligt förskollärare. Vi har valt att basera vår studie på att intervjua sex olika förskollärare och tagit del av deras beskrivningar av den pedagogiska miljön. Vi har valt att använda oss utav en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer. Förutom genomförda intervjuer har vi också genom litteratur tagit del av vetenskaplig forskning som gjorts kring relationen mellan Reggio Emilia och den pedagogiska miljön. Resultatet har visat att det finns ett starkt samband mellan tidigare forskning och förskollärarnas beskrivningar. Den pedagogiska miljön har stor betydelse för barns lärande och utveckling i förskolan enligt de förskollärare vi intervjuat. Genom att skapa en tillgänglig och tillåtande miljö ger det barnet möjlighet till att bli självständigt och kompetent. Vi har tillsammans kommit fram till att det är vår uppgift som blivande förskollärare att tillsammans med barnen skapa en stimulerande miljö som uppmuntrar till lärande och utveckling.

Nyckelord: den pedagogiska miljön, förskollärare, Reggio Emilia, rummet som tredje pedagog

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Fredrik Lindstrand som har stöttat och rådgivit oss under arbetets gång, samt ett stort tack till de forskollärare som ställde upp på våra intervjuer och gjorde vår studie möjlig.

Innehåll

Inledning.....	1
Syfte	2
Forskning och litteratur om Reggio Emilias filosofi.....	3
Var kommer Reggio Emilia ifrån?	3
Reggio Emilia och den pedagogiska miljön	4
Pedagogisk dokumentation.....	5
Reggio Emilia och de hundra språken	6
Annan forskning som har relevans för den pedagogiska miljön	8
Pedagogisk dokumentation.....	8
Den pedagogiska miljön	8
Teori	10
Det designorienterade perspektivet	10
Metod	12
Urval	12
Genomförande	12
Forskningsetiska överväganden.....	13
Bearbetning.....	14
Resultat och Analys.....	15
Diskussion och slutsatser	23
Kan rummet fungera som en tredje pedagog?	23
Ett förhållningssätt för alla?	24
En föränderlig miljö.....	24
Hur blir det när barnen börjar skolan?	26
I vår blivande roll som förskollärare	27
Vad hade vi kunnat göra annorlunda?	28
Litteraturlista.....	29

Bilaga 1	31
Bilaga 2	32
Bilaga 3	33

Inledning

I förskolan diskuteras den pedagogiska miljön och dess betydelse för barns lärande och utveckling allt oftare. En anpassad och tillåtande miljö där barnet får förtroende att kunna ta egna beslut resulterar i att barnet kan bli en självständig och kompetent person (Wallin, 1996). Det här är något som vi vill speglas i vårt pedagogiska arbete som blivande förskollärare och därför har vi valt att fördjupa oss i Reggio Emilias filosofi och den pedagogiska miljön.

Vi kan se att vår studie har en didaktisk ingång av den orsaken att dess huvudsakliga fokus berör frågor som handlar om organiserande av lärmiljöer, samt vilka konsekvenser sådana aktiviteter kan tänkas ha för barns lärande och utveckling. Det vill säga uppnåendet av de mål som står i fokus i förskolans läroplan.

En intressant diskussion som har följt oss under arbetets gång har varit att försöka förstå att Reggio Emilia är en filosofi och ett förhållningssätt och inte en pedagogik med mallar och ramar. Det handlar om att ha ett förhållningssätt som vilken förskollärare som helst kan ha, man bör se på barnet som en person som kan och klarar av saker på egen hand bara hon ges möjligheter till det. Det är här som den pedagogiska miljön framträder en viktig roll i hur den är utformad och anpassad för att uppmuntra lärandet och utvecklingen hos barnet. Man skulle kunna säga att vi skapar rummet för oss och våra barn, men även att det är rummet som skapar oss (Wallin, 1996).

Är den pedagogiska miljön så pass avgörande och betydelsefull för förskollärarna som den är inom Reggio Emilia där den kallas för ”den tredje pedagogen”? Det är något som har varit intressant för oss att reflektera kring. Vi vill avsluta den här inledningen på vårt arbete med ett stycke från förskolans läroplan (under rubriken förskolans värdegrund och uppdrag) som vi tycker speglar den pedagogiska miljöns betydelse:

Förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den ska inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan ska barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen (Skolverket, 2010, s. 6).

Syfte

Syftet med vår studie har varit att undersöka förskollärares beskrivningar av den pedagogiska miljön på Reggio Emilia-inspirerade förskolor samt undersöka sambandet mellan en väl utformad miljö, barns utveckling och talet om lärande enligt förskollärarna vi intervjuat. Samt att analysera vårt resultat mot tidigare vetenskaplig forskning. Detta för att få en bredare kunskap och förståelse för Reggio Emilias förhållningssätt kring den pedagogiska miljön.

Vårt syfte har avgränsats med följande frågeställningar;

Hur beskriver förskollärare som arbetar på Reggio Emilia-inspirerade förskolor den pedagogiska miljön?

Hur beskriver förskollärare begreppet ”rummet som en tredje pedagog”?

Hur beskriver förskollärare den pedagogiska miljön kopplat till utveckling, lärande och samspel?

Vad lyfts fram kring miljöns betydelse i tidigare vetenskaplig forskning om Reggio Emilia?

Forskning och litteratur om Reggio Emilias filosofi

Var kommer Reggio Emilia ifrån?

I detta stycke lyfter vi var Reggio Emilia och dess filosofi kommer ifrån, då vi anser att det är relevant för läsaren att ha en förståelse för historien bakom Reggio Emilia eftersom synen på barnet föddes här.

Reggio Emilia filosofi har sitt ursprung från staden Reggio Emilia i norra Italien. Filosofin växte fram under andra världskrigets slut 1945 då fascismens styre var över och de italienska medborgarna åter kände frihet och hopp. Nu ville medborgarna i Reggio Emilia fokusera på framtiden och demokratin, vilket resulterade i att man började satsa på skola och förskola utifrån en syn på barnen som framtidens hopp. Det var ett nytt sätt att se på barnen som växte fram (Wallin, 1996). Den man som var med och skapade och var den stora inspiratören till filosofin hette Loris Malaguzzi (1921-1994). Tillsammans med föräldrarna i staden började de bygga sina egna förskolor, under krigets fascism hade medborgarna i staden lärt sig att ”lydiga” människor kan vara farliga människor, detta la grunden till den pedagogiska filosofin. Genom att få barnen att tänka själva och styra över sina egna liv ville man bryta den auktoritära traditionen (Forsell, 2011). Detta kan vi idag se ur förskollärarnas beskrivningar, då de talar om att anpassa miljön för att skapa självständiga och drivande individer.

Malaguzzi talade ofta om det rika barnet, som föds med en strävan efter att utvecklas och växa. Dock menar han att det bör ske tillsammans med vuxna som vill lyssna, utmana och inspirera barnet. Filosofin lyfter att lärandet sker i samspel med varandra, det finns inte något som är högre eller lägre. De vuxna är inte i hierarki över barnen utan allt sker i ömsesidiga relationer, främst i de tre relationerna barn-vuxna-miljön (Wallin, 1996). Det finns en idé om att barnet ska ges möjligheten att tänka och skapa egna erfarenheter och utforskningar. Man ser barnet som en kreativ hypotesprövande och problemformulerande person, där motivation och eget intresse bör stå i centrum. Därför är det viktigt att barnet ges möjlighet att testa sina funderingar i en aktiv process, för att skapa egna uppfattningar (Barsotti, 2001).

Reggio Emilias filosofi är inte någon pedagogik utan filosofin representerar ett synsätt och ett förhållningssätt. Det finns inga handböcker, beskrivna metoder eller material som förklarar hur man ska göra. Det är sättet att se på Reggio Emilias tankar som en filosofi som gör den

föränderlig och hela tiden ges möjligheten att utvecklas vidare. Genom att ha ett föränderligt och utvecklande förhållningssätt, medför det även att miljön måste vara dynamisk. Miljön ska anpassas efter de barn som befinner sig där och att barnen på egen hand ska kunna anpassa miljön efter deras behov (Barsotti, 2001)

Reggio Emilia och den pedagogiska miljön

Den pedagogiska miljön är en viktig faktor i Reggio Emilias filosofi. Det är här allt lärande sker i samspel med barn och vuxna. Inom Reggio Emilia talar man ofta om miljön som den tredje pedagogen vilket avses att den pedagogiska miljön ska vara aktiv och föränderlig, man sätter värde på en spännande, utmanande och inbjudande miljö där barnens olika sinnen stimuleras (Björklid, 2005). Man strävar efter att miljön ska utformas så lärande och kunskap uppstår, därför är det viktigt att den anpassas och utformas så att den blir tillgänglig för barnet. En av pedagogens roller på Reggio Emilia-inspirerade förskolor blir att utforma den pedagogiska miljön på så sätt att den ger möjlighet till utveckling och lärprocesser, man vill skapa dessa miljöer utifrån hur barnets intresse och motivation ser ut. Detta brukar benämnas att miljön blir ”en tredje pedagog” (Forsell, 2011).

Genom att få rummet att tala och bjuda in till interaktion samt locka barnen till att få igång diskussioner och deras vilja att utforska blir rummet till en tredje pedagog. Om den pedagogiska miljön uppmuntrar till social interaktion mellan barnen så förebygger den stress och motgångar och utvecklar barnens självständighet och anatomi. Barnens erfarenheter och upplevelser är begränsade till den miljö de vistas i, därför är det viktigt att den pedagogiska miljön på förskolan är väl genomtänkt och uppmärksam (Strong-Wilson & Ellis, 2007). Det här lyfter även förskolans läroplan (under rubriken utveckling och lärande):

Verksamheten ska bidra till att barnen utvecklar en förståelse för sig själva och sin omvärld.

Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra grunden för förskolans verksamhet. Den ska utgå ifrån barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter. Flödet av barnens tankar och idéer ska tas till vara för att skapa mångfald i lärandet (Skolverket, 2010, s. 9).

I en jämförelse av den pedagogiska miljön på en amerikansk förskola samt en förskola i Reggio Emilia framkommer skillnaderna på hur miljön är utformad och vilken syn man som pedagog har på barnet. Inom Reggio Emilia används rummet som en tredje pedagog. Den pedagogiska miljön ska vara en föränderlig plats där varje rum ska vara inbjudande och meningsfull. Barnet ska uppfattas som rikt, ansvarsfullt och nyfiskt. Synen på barnet speglas i

den pedagogiska miljön och ska uppmuntra barnens hundra språk. Den pedagogiska miljön bör vara visuell och vacker, med levande blommor och verklighetsbaserat material. Det var barnens konstverk och tankar utifrån projekt de arbetat kring som prydde väggarna. Spegel runt om på förskolan resulterar i att barnen ser saker i nya perspektiv och synvinklar. Medan resultatet från de amerikanska förskolorna tydligt visar att pedagogen stod i hierarki över barnet. Barnet skulle skyddas från den yttre världen och allt lärandet var i utbildningssyfte inför framtiden. På väggarna hängde affischer med ”viktiga” yrken exempelvis brandmän, läkare och lärare. Man kunde ta del av längder av bokstäver som resulterade sig i ett alfabet. Längst väggarna hängde även matematiska tabeller i barnens nivå. De skapande material som barnen hade tillgång till var bland annat förbestämda mallar i form av målarböcker med tecknade figurer som skulle färgläggas. Miljön i stort var väldigt förbestämd så barnen enkelt kunde hitta sina saker utan att behöva tänka efter (Tarr, 2001).

Något som är utmärkande för förskolor i Reggio Emilia är att man lägger stort fokus på piazzan som anses vara hjärtat av förskolan. Det kan man förklara likt en mötesplats där man träffas och erbjuds ett centralt lekutrymme. Man vill visa att världen är dynamisk och föränderlig, man kan hela tiden upptäcka nya saker och se på saker ur olika synvinklar. Man vill få barnet att testa, tänka och skapa en egen uppfattning om världen (Wallin, 1996). Att skapa rum i rummet är också något som utmärker sig på dessa förskolor i Reggio Emilia där den öppna planlösningen på piazzan är lika viktig som avskildheten:

Små kojor med tittut hål ger möjlighet till både avskildhet och kontakt. Ett hörn av piazzan är inbyggt till ett ljudisolerat rum för musiklektioner, intima möten med den bästa vännen kan ske i en rund kuddsoffa med hög rygg gjord av en halv jättestor gammal trätunna (Wallin, 1996, s. 19).

Pedagogisk dokumentation

Pedagogisk dokumentation är en viktig del i det pedagogiska arbetet på Reggio Emilia-inspirerade förskolor. Barnet kan med hjälp utav bland annat bilder, fotografier och filmsekvenser visa upp sina tankar och funderingar. Detta stödjer i kommunikationen med de vuxna om vad det är de intresserar sig för och vill fortsätta att utforska. På samma sätt kan den vuxna kommunicera till barnen genom dokumentation som gjorts (Lenz Taguchi, 1997).

En viktig del inom filosofin är den pedagogiska dokumentationen. Att lyssna på barnens tankar och diskussioner synliggör barnens lärprocesser, detta genom att dokumentera barnens lärande med anteckningar, inspelningar av video/ljud samt fotografier. För att synliggöra

lärandet i dokumentationerna måste reflektioner och diskussioner förekomma tillsammans med vuxna och barn (Strong-Wilson & Ellis, 2007).

Det är genom pedagogisk dokumentation man kan se barnens intressen, tankar och lärprocesser samt relationer mellan barn-barn och barn-vuxen. Det är när processen går från att dokumentera och bara göra dokumentationer till att det blir ett tillvägagångssätt, för att få kunskap om och förstå tillsammans med barnet, som det kan benämnas pedagogisk dokumentation. Pedagogisk dokumentation ger en bild av hur pedagogerna ser på barnet och även barnet kan få syn på sig själv (Turner & Gray Wilson, 2010). Det här lyfter även förskolans läroplan (under rubriken uppföljning, utvärdering och utveckling):

Förskolans kvalité ska kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas. För att utvärdera förskolans kvalité och skapa goda villkor för lärande behöver barns utveckling och lärande följas, dokumenteras och analyseras. För att stödja och utmana barn i deras lärande behövs kunskap om varje barns erfarenheter, kunnande och delaktighet samt inflytande över och intresse för de olika målområdena. Det behövs också kunskap om hur barns utforskande frågor, erfarenheter och engagemang tas tillvara i verksamheten och hur deras kunnande förändras samt när de upplever verksamheten som intressant, rolig och meningsfull (Skolverket, 2010, s. 14).

Reggio Emilia och de hundra språken

Något som man ofta får ta del av i Reggio Emilias filosofi är att ”ett barn har hundra språk”. Det här är något som man försöker arbeta efter i Reggio Emilia-inspirerade förskolor. Uttrycket kan förklaras med att barnet har mer än ett språk att uttrycka sig på, därför är det viktigt att låta våra barn öva och prova på olika uttrycksformer. Man menar att barnet ska få hitta sin egna personliga ”dialekt” i de olika uttrycksformer som finns till exempel måla, sång, musik, bygga, känna, höra och så vidare (Barsotti, 2001). De vuxnas ansvar i verksamheten är att inte ge barnen färdiga svar och mallar, utan att man uppmuntrar till utforskande och nya utmaningar där barnen får testa nya uttrycksformer (Forsell, 2011). För att synliggöra barnens hundra språk kan man använda sig utav pedagogisk dokumentation där man får möjlighet att se barnet på nytt. Man kan använda dokumentationen så att barnet blir synlig för sig själv genom att visa barnet att så här gjorde du, och fråga barnet: hur tänkte du? Det här ger barnet möjlighet att skapa sin egen identitet och sin egen meningsfullhet i relation med omvärlden (Lenz Taguchi, 1997).

Genom att ha föränderliga material tillgängligt på förskolan stimuleras barnens hundra språk. Får barnet tillgång till många olika och oförbestämda material öppnar det upp för nyfikenhet och utforskande. Barnen får då möjlighet att skapa sina egna historier på deras egna villkor. De ska få möjligheten att titta, känna, röra, lukta och lyssna för att skapa förståelse för ett nytt material. Det finns tre viktiga betydelser för att ge barnen möjlighet till att skapa sina egna språk; kombinationen av varierande material, respekten för barnens möjligheter och tron på interaktion med andra. Dessa värden uppmuntrar barnen till att utveckla sina egna idéer, tankar och känslor (Kang, 2007).

Det här bekräftar läroplanen för förskolan (under rubriken förskolans värdegrund och uppdrag):

Att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, sång och musik, drama, rytmik, dans och rörelse liksom med hjälp av tal- och skriftspråk utgör både innehåll och metod i förskolans strävan efter att främja barns utveckling och lärande. Detta inbegriper också att forma, konstruera och nyttja material och teknik... (Skolverket, 2010, s. 7).

Annan forskning som har relevans för den pedagogiska miljön

I det här stycket vill vi förtydliga att det finns annan forskning som liknar den forskning vi har med i arbetet om Reggio Emilia. Vi vill visa att Reggio Emilias filosofi är ett förhållningssätt som alla förskollärare kan välja att ta del av.

Pedagogisk dokumentation

Att använda sig utav pedagogisk dokumentation handlar om att se vad som sker i verksamheten bland barnen, de vuxna och miljön. Det handlar om att man ska vara uppmärksam och dokumentera vad som sker bland barnen och vad som intresserar dem just nu. Det är inte bara pedagogerna på förskolan som tar del utav den pedagogiska dokumentationen utan även barnen är delaktiga och dokumenterar och reflekterar över det som sker på förskolan. Det är när man har dokumenterat och reflekterat kring vad som har synliggjorts som man kan kalla det en pedagogisk dokumentation. Då kan man även upptäcka lärprocesser, vad som intresserar barnen, vilka material de tycker är spännande och vilka funderingar som de har just nu. Det resulterar inte i en pedagogisk dokumentation om man endast väljer att fotografera och inte föra en reflektion efteråt (Skolverket, 2012).

Pedagogisk dokumentation medför att barnen och de vuxnas tankar förs fram, och ska därmed ligga som grund för barnens lärprocesser. ”Man måste gå tillbaka för att kunna gå vidare” (Forsell, 2011, s. 257). Vilket betyder att det är viktigt att analysera och diskutera det som dokumenterats för att få fram nya tolkningar, som kan föda ny tankar och idéer så att det pedagogiska arbetet kan fortsätta framåt (Forsell, 2011) (koppla miljö)

Den pedagogiska miljön

Den pedagogiska miljön på förskolan är viktig för att den påverkar barnens lärprocesser. ”Rummet omkring barnet förmedlar kunskaper, erfarenheter, känslor och förväntningar” (Strandberg, 2006, s. 22) och att man då genom miljön kan välja att uppmuntra läroprocesserna hos ett barn eller försvåra dem, beroende på hur rummet är utformat. Det pedagogiska arbetet genom rummet behöver inte vara svårt utan att material som lyfts ned till barnens nivå istället för att stå utom räckhåll kan vara underlättande för lärandet. Lärandet är beroende av att det finns tillgång till material och verktyg som utmanar och uppmuntrar

barnet till att utforska. På samma sätt som ett rum kan få ett barn att känna hopp kan det även få ett barn att känna hopplöshet (Strandberg, 2006).

I en jämförelse mellan svenska och engelska förskolors pedagogiska miljö synliggörs vikten av rummets utformning och utbud. Svenska förskolors material är ofta otillgängligt medan engelska förskolors material är mer tillgängliga. Det är skapande material så som bland annat lera, vatten och målarfärg som enligt vissa förskollärare skapar oreda på förskolan som placeras otillgängligt för barnen, till exempel högt upp på hyllor eller i stängda skåp. Istället uppmuntrar man i de svenska förskolorna till ”rumsrent” material” till exempel klossar, lego och pussel som är lätt tillgängligt för barnen, som för pedagogerna är lättstädad. Beroende på rummets utformning, utbud och material kan barnen uppfattas som kompetenta och initiativrika samtidigt som de i andra miljöer kan uppfattas som passiva och okoncentrerade. Om barnen ska få möjlighet att stimulera sina olika uttrycksformer är det viktigt att förskollärarna prioriterar den pedagogiska miljön och sätter ett pedagogiskt värde på den (Nordin Hultman, 2004). Något som kan vara betydelsefullt att nämna är att Nordin-Hultmans (2004) studie är gjord innan förskolans läroplan reviderades. Vilket kan betyda att det i dag ser annorlunda ut i förskolan eftersom man arbetar efter nya riktlinjer.

Ur ett miljöpsykologiskt perspektiv som är ett tvärvetenskapligt forskningsfält lägger man stor vikt vid den fysiska miljöns kulturella, sociala och samhällsliga förutsättningar för bland annat lärande och utvecklingsprocesser. Det är miljön som bestämmer våra förutsättningar och våra begränsningar. Då miljön påverkar oss så mycket så är det viktigt att den är väl genomtänkt och utformad. Den miljöpsykologiska forskningen utgår från ett interaktionistiskt perspektiv där den fysiska miljön påverkar barnet samtidigt som barnet påverkar den fysiska miljön, lärandet är både fysiskt och socialt. Barnet har behov av att utforska och förändra miljön samtidigt som miljön i sin utformning påverkar barnet genom att hindra eller ge förutsättningar. Miljön bör vara välkomnande i den bemärkelsen att den ska vara utforskande, upplevelserik och att barnet ska ha möjlighet att stimulera alla sina sinnen. Den estetiska utformningen av miljön ska vara en integrerad del i barnens lärande och utveckling. Det estetiska inte ska vara något ”extra” som ska komma efter att andra krav är tillfredsställda. Den estetiska miljön ska inge en känsla av harmoni, koncentration och ordning. Man kan känna sig nedstämd och omotiverad om man tillbringar tid i en miljö där det inte finns några estetiska värden (Björklid, 2005).

Teori

Det designorienterade perspektivet

För att på ett mer strukturerat sätt kunna närma oss pedagogernas beskrivningar kring förskolans miljöer och arbetssätt har vi valt att, förutom den tidigare forskning som vi presenterat, utgå från några centrala begrepp från det designorienterade perspektiv på lärande (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012). Vi tycker oss se ett samband mellan det designorienterade perspektivet och Reggio Emiliias filosofi på några grundläggande sätt. Dels i fråga om barnet som en kompetent deltagare och dels utifrån utgångspunkten att vår kommunikation är multimodal, vilket kan relateras till det vi tidigare skrivit om Loris Malaguzzi och barns hundra språk. Det designorienterade perspektivet har samtidigt gett oss möjlighet att kartlägga andra aspekter i förskollärarnas beskrivningar kring den pedagogiska miljön än vad som varit möjligt om vi endast utgått från vårt kapitel om tidigare forskning.

Med ett designorienterat perspektiv avses allt det som designas och utformas inom förskolan för att utveckla barnets lärande. Det innebär bland annat att man granskar hur verksamheten och dess pedagogiska miljö, till exempel rummet och materialet, är utformat och hur det främjar barnets lärande. Det är genom den pedagogiska miljön som man kan få syn på hur förskollärarna ser på barnen i förskolan och vilka krav, förväntningar och vilken roll som förskollärarna väljer att ge barnet. Det är betydelsefullt hur rummet och miljön på förskolan är utformad eftersom den påverkar barnet och dess meningsskapande. Beroende på hur en förskollärare väljer att designa en miljö så skapar det olika förutsättningar för meningsskapande, olika val av utformande av miljön skapar olika förutsättningar. Lärande sker i en process där barnets tolkning och förståelse för något spelar stor roll. Lärande är inte något som endast sker mellan två personer där en utav dem förmedlar kunskap till den andre. Ett centralt begrepp i teorin är design. Det är ett begrepp som handlar om att hur vi väljer att ge form åt och designa en miljö har betydelse för vilket budskap andra människor får till det vi utformat (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012).

En viktig del i det designorienterade perspektivet är begreppen meningspotential och affordance. Med meningspotential menas att förskollärarna utformar en resurs på ett visst sätt med en tanke om hur det ska användas, och med en tro om vad barnen kommer uppfatta som meningsfullt. Ofta kan resursen vara något som förskollärarna plockar från det sociala och

kulturella sammanhanget. Med affordance menas att barnen inte alltid ser resursen på samma sätt utan att de ser ett annat syfte än vad förskollärarna gör. Barnen skapar sina egna förklaringar kring saker och ting. Ett citat från texten som skildrar detta är ”En resurs för lärande kan egentligen inte pekats ut på förhand. Det är snarare alltid det val som deltagare i en aktivitet gör som avgör vad som blir en resurs i stunden” (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012, s. 86). Något som vi tycker är viktigt att lyfta är begreppet representation som liknas kring hur man presenterar något. När man presenterar något återger man sin syn på vad man tycker är viktigt. Det handlar om att man lägger fokus på det man finner intressant och meningsfullt (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012).

Två andra centrala begrepp som används inom det designorienterade perspektivet är multimodalitet och teckenskapande. Multimodalitet betyder att man måste kunna se allting utifrån olika vinklar, att alla använder många olika teckensystem för att kommunicera. Tecken förklaras i den här benämningen att alla uttrycksformer skapar en kommunikation. I och med att varje tecken kan användas enskilt och i samspel med andra tecken så kan motstridiga budskap uppstå (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012). Till exempel kan två teckensystem som en förskollärares förhållningssätt och hur en pedagogisk miljö är utformad skapa motstridighet om de ger två olika budskap. Man måste kunna se på barnen som teckenskapande individer som behöver få uttrycka sig på många olika sätt och att man som förskollärare skapar handlingsutrymme för detta.

Metod

Vi har valt att besöka tre olika förskolor och intervjua sex olika förskollärare för att få ta del av deras beskrivningar av den pedagogiska miljön. Studien har bestått utav en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer. Vi har förutom genomförda intervjuer också genom litteratur tagit del av vetenskaplig forskning som gjorts kring relationen mellan Reggio Emilia och den pedagogiska miljön. Vetenskapliga artiklar har sökts i databasen ERIC, där sökorden Reggio Emilia, environment och preschool användes. Även annan relevant litteratur som behandlar ämnet har bearbetats. Det insamlade materialet har analyserats med den forskning som vi tagit del av och lett till ett resultat och en diskussion om förhållandet mellan Reggio Emilias syn på den pedagogiska miljön och förskollärarnas beskrivningar.

Urval

Vi kontaktade tre förskolor som vi visste arbetade Reggio Emilia-inspirerat, då en utav oss har vikarierat på två utav dem och den tredje förskolan blev vi rekommenderade att besöka. På varje förskola fanns en önskan om att intervjua två förskollärare med krav av erfarenhet att arbeta utifrån Reggio Emilias filosofi, för att få relevanta svar mot vårt syfte.

Genomförande

Undersökningsmetoden i studien har varit kvalitativ med semistrukturerade intervjuer då de intervjuade personerna skulle få en chans att diskutera svaren tillsammans med oss. Under en semistrukturerad intervju kan frågorna variera beroende på vilken person man intervjuar, det kan dyka upp olika aspekter. Men själva frågeområdena är bestämda. Det blir ett relativt öppet samtal då intervjupersonen får chans att dela med sig av det han eller hon tycker är viktigt (Johansson & Svedner, 2006). Kvalitativ forskning fungerar bra eftersom den ofta uppstår i naturliga miljöer, samt att det är informantens perspektiv som är utgångspunkten. Studien hade även kunnat bestå utav ostrukturerade intervjuer vilket tenderar till att likna ett öppet samtal. En ostrukturerad intervju kan börja med en fråga från intervjuaren där den intervjuade får associera fritt medan intervjuaren reagerar på det som den tycker är värt att ställa en följdfråga på (Bryman, 2001). Den här intervjumetoden passade inte vårt syfte då specifika frågor fanns som önskan att ställa till förskollärarna. Intervjufrågorna bestämdes utifrån vårt syfte och våra frågeställningar samt utifrån den litteratur och forskning som

bearbetats i studien. Genom att använda oss utav observationer av den pedagogiska miljön hade jämförelser mellan förskollärarnas beskrivningar och det praktiska arbetet i den pedagogiska verksamheten kunnat resultera i ett djupare och mer skiftande resultat. Vi hade då förmodligen kunna ta del av om förskollärarnas beskrivningar stämde överens med det praktiska arbetet. Men eftersom syftet var att undersöka förskollärares beskrivningar av den pedagogiska miljön hade syftet icke uppfyllts.

Intervjuerna utfördes på förskollärarnas arbetsplatser i enskilda rum där förskollärarna intervjuades en och en. För att skapa en naturlig samtalsmiljö så valde vi att placera oss mitt emot den intervjuade förskolläraren, dels för att enkelt kunna läsa av varandras kroppsspråk och dels för att hela tiden kunna ha ögonkontakt som uppfattas vara viktigt och professionellt. Under intervjun användes en diktafon till att spela in samtalet, för att ge förskollärarna vårt fulla fokus och undvika egna anteckningar då det fanns risk att missa viktig information från förskollärarna. Förskollärarna informerades att ljudinspelningen endast kommer användas i studiesyfte.

Forskningsetiska överväganden

För att underlätta intervjuerna e-postades intervjufrågorna till de förskollärare som skulle intervjuas (se bilaga 3). Detta för att de skulle få en chans att förbereda sig och känna sig trygga inför intervjun. Det är viktigt i en kvalitativ intervju då den intervjuade lämnar ut egna åsikter och tankar. Det ligger i vårt ansvar att den intervjuade är informerad i vad som kommer ske under intervjun, samt hur materialet kommer att användas. Som intervjuare måste man även kunna försäkra den intervjuade att materialet inte kommer vara identifierbart (Johansson & Svedner, 2006). Om intervjufrågorna inte hade skickats med e-post i förväg skulle det ha kunnat resultera i ett annat resultat då den intervjuade inte fått samma möjlighet till reflektion kring frågorna. Svaren hade möjligtvis blivit mer spontana och ärliga. Inför varje intervju informerades förskollärarna att de kommer att vara helt anonyma i uppsatsen och att de när som helst under intervjun kunde välja att avbryta eller att inte svara på frågor. Förskollärarna informerades att de kommer få en möjlighet att läsa igenom den insamlade data när intervjuerna har sammanställts. Innan varje intervju fick varje förskollärare skriva under ett dokument (se bilaga 3) där syftet med vår studie klargjordes, samt skriva under på att hon läst igenom vår beskrivning kring de etiska överväganden som försäkrats.

Bearbetning

Efter att utförda intervjuer att lyssnade och sammanställdes svaren, inspelningarna skrevs ner för att enkelt kunna gå tillbaka under arbetets gång och ta del av förskollärarnas beskrivningar. Under bearbetningen av resultat- och analysdelen i arbetet redigerades förskollärarnas språk då det förekom talspråk som ofta innehåller många utfyllnadsord. Detta också på grund av att upprätthålla en röd tråd genom hela resultatet. Men förskollärarnas centrala benämningar och beskrivningar har i så god mån som möjligt behållas.

Resultat och analys

Vi har valt att lyfta varje intervjufråga var för sig och därefter analysera resultatet mot teori och tidigare forskning.

Vad är den pedagogiska miljön för dig?

Det förskollärarna gemensamt lyfter är att miljön är väldigt viktig. När de beskriver den pedagogiska miljön pekar de på vikten av att miljön ska uppmuntra till möten och dialoger. Två av förskollärarna beskriver att det är viktigt att det sker möten mellan barn och barn, men även mellan barn och material. Du ska kunna känna att du vill samtala och leka i den miljö du befinner dig i. Därför är det viktigt att miljön är tillgänglig och anpassad för att dessa möten ska kunna uppstå. Detta kan man se på utifrån ett multimodalt perspektiv då möten och samspel sker igenom olika teckensystem (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012). Med teckensystem i det här fallet tänker vi att beroende på hur den pedagogiska miljön utformas så skapas det möjligheter till teckenskapande mellan barn-barn och barn-vuxna.

Förskollärarna beskriver även att miljön ska vara flexibel och föränderlig, alltså att man ska kunna ändra miljön beroende på vilka barn som befinner sig där. En förskollärare beskriver ”det ser olika ut beroende på vilka barn vi har i rummen. Ser vi att alla barnen är i byggen då måste vi anpassa den och göra den större, det är viktigt att den är flexibel.” Några av förskollärarna förklarar att avdelningarna är åldersanpassade, vilket är ett medvetet val från deras sida. De menar att barnen blir självständiga och att miljön blir mer tydlig. Detta speglas även väl i det designorienterade perspektivet då man menar att beroende på hur miljön är utformad så kan man se vilka krav och förväntningar som förskollärarna väljer att ge barnet (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012). Om man som förskollärare vill ha ett självständigt barn krävs det att miljön möjliggör det. En förskollärare beskriver den flexibla och föränderliga miljön;

Vi för hela tiden en diskussion kring hur rummen ska se ut, speciellt i början av en termin. Då frågar vi oss: vilka barn har vi i den här gruppen? Hur lär vi tänka kring miljön i den här gruppen? Förra året såg miljön inte alls ut så här men när den här gruppen skulle flytta in kände vi att den här miljön var för otydlig för de här barnen. Den behövde bli mer tydlig och ha fler stationer för aktiviteter.

En av förskollärarna förklarar för oss att det är viktigt att den pedagogiska miljön ska vara estetisk, det ska vara vackert runt omkring barnen. Tarr (2001) lyfter det här då hon beskriver den pedagogiska miljön på Reggio Emilia inspirerade förskolor. Hon får under ett studiebesök i Reggio Emilia ta del av den visuella och vackra miljön som barnen vistas i. Tarr (2001) menar att varje rum ska vara inbjudande och meningsfullt för barnen. Även Björklid (2005) hävdar att den estetiska utformningen har en betydelsefull mening, hon menar att om man tillbringar tid i en miljö där det saknas estetiska värden kan man känna sig nedstämd och omotiverad (Björklid, 2005). En annan av förskollärarna lyfter att det viktiga är hur man bemöter barn och föräldrar, hon förklarar att om man inte har ett bra klimat på förskolan kring relationer och bemötande så spelar det inte någon roll hur nytt och fint man utformat miljön.

Hur skulle du beskriva att den pedagogiska miljön är utformad på din förskola?

Det visade sig att förskollärarna hade åldersanpassade avdelningar på sina förskolor, dels för att skapa en tydlighet i miljön och dels för att materialet ska vara anpassat efter barnens förutsättningar. Några av förskollärarna förklarar för oss att det är viktigt att introducera nytt material för barnen för att skapa en utmanande och utforskande miljö. Förskollärarna hade som gemensamt svar att miljön på deras förskolor utstrålar tydlighet, tillgänglighet och tillåtande. Det innebär att materialet ska finnas i barnens höjd, så att barnet själv kan välja vad hon vill arbeta med utan att behöva be om hjälp. En av förskollärarna tydliggör detta och förklarar att det skiljer sig beroende på vilken avdelning man är på. På ettårsavdelningen fungerar det inte alltid att flaskfärger står framme, men att de då istället erbjuder mindre muggar med färg. En annan förskollärare förklarar;

Jag skulle säga att vår miljö är väl genomtänkt, den är tillåtande och tydlig. Den är alltid föränderlig och stimulerande. Och för att miljön ska fungera som en pedagog, det vill säga hjälpa barnen igång, så arbetar vi åldersindelad på förskolan. Målarkläderna hänger alltid tillgängligt så att barnen alltid kan ta, även om de inte alltid har språket så kan de visa, och det är ju det som är tillgängligheten.

Här blir det tydligt att förskollärarna har gjort ett val i utformningen av miljön. Där man vill ge barnen en självständig och meningsfull roll. Beroende på hur man väljer att forma något så skapar det olika innehåll förklarar Elm Fristorp och Lindstrand (2012). I den här situationen blir valet av att ställa fram mindre burkar med färg ett innehåll som kan tolkas som att barnet betraktas som kompetent. Hade man valt att ta bort flaskfärgerna helt så visar det att man inte ser till barnets kapacitet. Detta stärker även Nordin-Hultman (2004) i sin forskning då hon

menar att beroende på rummets utformning och utbud så visar det vilken syn man har på barnet, i vissa miljöer kan barnen uppfattas som kompetenta samtidigt som de i andra miljöer kan uppfattas som passiva (Nordin Hultman, 2004).

Förskollärarna beskrev att de utformade miljön med små rum i rummen, där barnen kan arbeta självständigt med en aktivitet samtidigt som de kan inspireras av vad kompisarna gör i en annan del av rummet. De förklarade även att de arbetade medvetet med att skapa möten i aktiviteter, en av dem gav ett exempel att när de dukar fram för att arbeta med lera väljer de medvetet att använda sig utav ett stort fat med lera i mitten istället för att alla barn ska få ett varsitt fat. Detta för att man ska kunna möta varandra med blicken och få syn på vad den andra gör. Elm Fristorp och Lindstrand (2012) framställer lärandet hos barn som en pågående process där barnets tolkningar och förståelser har en stor påverkan. Detta blir tydligt då man väljer att endast erbjuda ett fat med lera och låta barnen ta kontakt med varandra där aktiviteten resulterar i en lärprocess.

Majoriteten av förskollärarna beskriver sin pedagogiska miljö som föränderlig och flexibel. Man måste ständigt kunna förändra miljön utifrån olika barngrupper. En av förskollärarna redogör för oss hur hon menar kring miljön som föränderlig, hon förklarar att de hela tiden tittar på vad barnen är intresserade av och fångar upp det för att tillsätta material och ta bort det som inte används. De förändrar hela tiden efter intresse, och efter vad de arbetar med. Ur ett multimodalt perspektiv menar Elm Fristorp och Lindstrand (2012) att man måste se barnen och miljön utifrån alla sorters vinklar. Man måste ha förmågan att lyssna och erkänna att allt kan ses ur olika perspektiv. Det kan man tydligt ta del av ovan då förskolläraren lyfter betydelsen av att fånga upp barnens intresse. En av förskollärarna beskriver även hon att miljön behöver vara flexibel eftersom barn alltid skapar sina egna miljöer. Även fast förskollärarna skapar en miljö med ett syfte bakom så kan barnen se på miljön ur ett annat perspektiv och se andra möjligheter. Det är något som är relevant i det designorienterade perspektivet där begreppen meningspotential och affordance skildras (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012). Meningspotentialen synliggörs här då förskolläraren har en tanke bakom miljön medan barnen kanske ser helt andra användningsområden och möjligheter som då blir affordance. Därför är det betydelsefullt att skapa en dynamisk miljö där det finns möjlighet till förändring.

Diskuteras den pedagogiska miljön på er förskola?

Det visar sig att diskussioner kring den pedagogiska miljön står högt i fokus. Alla förskollärare hävdar att det ett viktigt diskussionsämne och som väger tungt på olika sorters möten. Några av förskollärarna förklarar att de dokumenterar barnen och deras aktiviteter för att se vad de intresserar sig utav i miljön. Det är utifrån dokumentationerna som man diskuterar tillsammans med resten av arbetslaget vad som ska tillföras, plockas bort eller ändras om. Några av förskollärarna får följdfrågor av oss där vi undrar om miljön någon gång diskuteras tillsammans med barnen. Det visar sig att det ofta förekommer diskussioner kring miljön tillsammans med de större barnen. Medan istället för diskussioner tillsammans med de yngre barnen observerar man vad det är dem intresserar sig för. En av förskollärarna berättar för oss att man tillsammans i arbetslaget arbetat fram en arbetsplan kring vad det tycker är viktigt i den pedagogiska miljön, och vad som ska erbjudas. Förskolläraren förklarar att arbetsplanen ska finnas som ett underlag för reflektion. Några av förskollärarna förklarade även att de arbetar tillsammans med en pedagogiska vilket fungerar som en pedagogisk handledare. Där de gemensamt diskuterar fram lösningar och olika idéer hur man bland annat kan arbeta med den pedagogiska miljön. Elm Fristorp och Lindstrand (2012) skriver i sin text om att när barnen hittar egna användningsområden i miljön så blir det intressant för förskollärare att titta på och studera den pedagogiska miljön eftersom det är barnets intresse som anses vara viktigt. Dels tittar man på det sociala rummet, det organiserade lärsammanhanget och barnens meningsskapande i lek och andra aktiviteter (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012). Här ser vi likheter mellan vad förskollärarna berättar med att man tittar på barnen och vad de intresserar sig för genom dokumentation och använder det som diskussionsunderlag för att förbättra den pedagogiska miljön.

Inom Reggio Emilia pratar man ofta om rummet som tredje pedagog, är det något som du känner till?

De förskollärare som vi pratat med är väl medvetna om vad uttrycket ”rummet som tredje pedagog” innebär. Gemensamt beskriver dem att rummet ska vara utformat på det viset att barnen ska kunna vara självständiga. Då barnen enkelt ska kunna påbörja och avsluta olika aktiviteter på en egen hand är det viktigt att materialen är tillgängliga. Ibland är det förskollärare, material eller barn som blir igångsättare av en aktivitet. Några av förskollärarna lyfter även vikten av att nytt material och nya tekniker ska introduceras för barnen, vilket resulterar i att det blir tydligt för barnen hur olika material kan användas. En av förskollärarna förklarar att tanken bakom den pedagogiska miljön är att barnen ska få vara självgående och

ta hjälp när det behövs. Hon menar att hon ska finnas tillhands som hjälpforskare för barnen. En annan förskollärare förklarar att det kan vara svårt att arbeta Reggio-inspirerat då man som förskollärare inte vill vara styrande, utan att det är barnen som ska vara drivande. Om vi ser till förskollärarnas beskrivningar kring den pedagogiska miljön ur ett designorienterat perspektiv så kan vi tydligt se likheter kring vilken roll man väljer att ge barnet. Vill man fokusera på en tillgänglig och inbjudande miljö där man vill se att självständighet och eget ansvar synliggörs hos barnen visar det tydligt att man som förskollärare representerar det man tycker är meningsfullt (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012). Samtidigt menar förskolläraren att man på något vis måste ha en ram för vad barnen kan välja att göra. Två förskollärare hävdar hur viktig den pedagogiska miljön kan vara för hur en barngrupp fungerar. De menar att om man inte har en miljö som fungerar bra så kan det resultera i en orolig och rastlös barngrupp. Men får man till en stimulerande miljö så grupperas barnen och vet vilka aktiviteter som finns att tillgå.

Tycker du att den pedagogiska miljön på er förskola främjar barnens lärande och utveckling?

När det gäller lärande och utveckling hos barnen var förskollärarna överens om att miljön är betydande. En av förskollärarna redogör att det är genom miljön som barnen möts och samspelar. På så sätt blir dem kompetenta genom varandra. Hon berättar även att när barnen har tydliga förväntningar på sig klarar dem av mycket mer. Man får inte överge barnen och tro att de klarar allting på egen hand utan förskollärarna måste skapa miljöer och förutsättningar för att de ska kunna vara självständiga. Björklid (2005) förklarar ur sitt miljöpsykologiska perspektiv hur viktigt det är att lärandet sker i interaktion mellan människa och miljö, hon lyfter att det är i lek och samspel som barnen skapar sociala, känslomässiga, motoriska och intellektuella erfarenheter. Därför är det betydelsefullt att den pedagogiska miljön bjuder in till samspel (Björklid, 2005).

En annan förskollärare framställer att barnen använder sig av material som inte är färdigt, med det förklarar hon att det är material som går att utforska och inte har något förbestämt användningsområde. Hon förklarar även att det är viktigt att kunna erbjuda många olika sorters material, för att barnen ska få större erfarenhet och kännedom. Ur ett multimodalt perspektiv (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012) kan man se beskrivningen ovan kring användande av olika sorters material hur viktigt det är att man som förskollärare ger barnen möjlighet att se olika nyanser av lärandet. Det finns inte bara ett sätt ta in information. Man

skulle kunna beskriva det likt att alla barn inte lär sig på samma sätt. Ett barn behöver eventuellt uppleva något genom det taktila sinnet ett annat barn kanske behöver använda det visuella sinnet för att skapa förståelse, medan en annan behöver en muntlig beskrivning. Även Kang (2007) lyfter detta då han upptäcker hur viktigt det är att få utforska på många varierande sätt för att skapa förståelse för ett nytt material.

En av förskollärarna hävdar att det är viktigt att följa barnens utveckling och lärande utan att bedöma. Den pedagogiska miljön stödjer och erbjuder så att de pedagogiska processerna förs framåt mot läroplanen. Genom att se barnet som intelligent, kompetent och med förmågor så skapas kunskap i samspel och sammanhang. Det kan vara betydelsefullt att avvakta och hellre tänka en gång till innan man som förskollärare frågar saker, ibland är man ofta för snabb. Elm Fristorp och Lindstrand (2012) pekar på vikten av att lärandet sker i en process i ett sammanhang där barnets egna tolkningar och förståelser spelar stor roll kan vi märkbart se ovan. Det är inte förskollärarna som fyller barnet med kunskap utan det är viktigt att kunna avvakta och se barnets förmåga.

Tycker du att den pedagogiska miljön på er förskola inbjuder till interaktion/samspel?

När det gäller samspel och interaktion så förklarar majoriteten av förskollärarna att man försöker planera miljön efter möten mellan barnen. Istället för att ställa ett bord in mot en vägg så är det bättre att placera bordet mitt i rummet med stolar runt om då fler barn kan mötas. Hon förklarar även att de medvetet skapar möten mellan de olika avdelningarna, delvis genom den gemensamma utegården samt vid måltiderna då de sitter tillsammans i blandade åldrar. Några av förskollärarna berättar om deras gemensamma torg, som beskrivs som en öppen yta där alla barn på förskolan kan mötas. En förskollärare berättar hur hon som förskollärare ska vägleda och stötta för att främja samarbetet hos barnen. Hon förklarar hur den öppna miljön på deras förskola uppmuntrar till samspel och dialoger mellan både barn och barn samt barn och vuxna. Hon menar att man genom den öppna miljön kan inspireras av varandras aktiviteter. Elm Fristorp och Lindstrand (2012) förklarar begreppet design, ett begrepp som speglar hur förskollärare väljer att forma miljön och vilket budskap den sänder till barnen som ska vistas där. När de medverkande förskollärarna beskriver deras öppna miljö och genomtänkta möten mellan barnen så visar det vilket budskap de vill förmedla.

Hur arbetar ni på din förskola med pedagogisk dokumentation?

Förskollärarna berättade att deras pedagogiska dokumentation först och främst används som ett arbetsmaterial för hur det ska kunna komma vidare i deras pedagogiska arbete. Genom att reflektera och analysera vad som intresserar barnen har man en utgångspunkt för hur det pedagogiska arbetet ska fortgå. Förskollärarna förklarar att de använder sig av kamera, diktafon, anteckningar och filminspelning för att fånga upp vad som händer och sker kring barnen. En av förskollärarna lyfter vikten av att dokumentera lärprocesserna i vardagsituationer, hon förklarar att de har block och kamera som hänger på väggen för att det ska vara tillgängligt och enkelt. Hon menar att det är viktigt att vara förberedd så man hinner fånga ögonblicken. En annan förskollärare hävdar att den mesta dokumentation sker i projekt tillsammans med barnen, men hon förklarar att hon önskar att dokumentationen kunde ske i fler vardagliga situationer där det blir mer spontant. Några av förskollärarna berättar att det är viktigt att barnen blir delaktiga i de pedagogiska dokumentationerna. Barnen ska få chans att vara med och reflektera och dokumentera, där de tillsammans med andra barn och vuxna ska få möjlighet att få syn på sina egna och andras lärprocesser. Förskollärarna förklarar att det viktiga är att det reflekteras kring varje dokumentation för att det ska bli en pedagogisk dokumentation. Många av förskollärarna beskriver att dokumentationerna blir ett diskussionsunderlag under många olika möten i arbetslagen. Det här styrker Turner och Gray Wilson (2010) i sin forskning kring pedagogisk dokumentation då de lyfter att det är ett avgörande verktyg för att lyssna, observera och utvärdera barnens upplevelser. De beskriver likt förskollärarnas förklaringar att det är igenom pedagogisk dokumentation man kan synliggöra barnens intressen, tankar och lärprocesser. Forskarna lyfter att det är när processen går från att dokumentera och bara göra dokumentationer, till att det blir ett tillvägagångssätt för att få kunskap som det blir en pedagogisk dokumentation (Turner & Gray Wilson, 2010). Även Strong-Wilson och Ellis (2007) bekräftar att det är genom reflektioner och diskussioner kring en pedagogisk dokumentation man synliggör vilka lärprocesser som pågår (Strong-Wilson & Ellis, 2007).

Det visar sig även att det inte endast är barnen som blir dokumenterade, utan även den pedagogiska miljön dokumenteras och observeras för att synliggöra och diskutera vad som fungerar och inte, vilka material som behöver läggas till och plockas bort. Några av förskollärarna klargör att de diskuterar och reflekterar deras pedagogiska miljö på speciella möten både med deras egna arbetslag men även tillsammans med andra arbetslag från andra

förskolor. De menar att man på så vis kan få nya perspektiv och synvinklar på hur man kan arbeta med den pedagogiska miljön. En av förskollärarna berättar;

Så som miljöerna ser ut på avdelningarna har vi noggrant diskuterat igenom i arbetslaget, vill man göra förändringar i miljön måste man verkligen veta vad man vill göra och varför, vi dokumenterar det som händer och sker och ser vad vi skulle vilja göra bättre i vår pedagogiska miljö. Vi kan inte göra om bara för att vi får en ljus ide, små grejer kan vi ju byta ut, material och liknande. Men om vi vill flytta om och ändra möbler och byta plats på hörnor så ska det vara noggrant genomtänkt först.

Diskussion och slutsatser

Kan rummet fungera som en tredje pedagog?

En intressant iakttagelse som vi har gjort under arbetets gång är hur förskollärarna ser på den pedagogiska miljön som ett verktyg för att få självständiga och rika barn. Även fast vi har besökt tre olika förskolor i tre olika kommuner har det här tankesättet varit återkommande hos de förskollärare vi har intervjuat. När vi påbörjade arbetet ställde vi oss frågan vad den pedagogiska miljön innebär för oss? Det vi först och främst tänkte på då var material i det fysiska rummet och vad rummen hade för utformning. Vi hade ingen större förståelse att det kunde vara så mycket mer som vi idag fått förståelse för. Det har varit intressant att få ta del av alla de beskrivningar som förskollärarna delat med sig av kring vad den pedagogiska miljön är just för dem. Att den pedagogiska miljön beroende på dess utformning innefattar allt ifrån möten och samspel mellan barn-barn och vuxna-barn och barn-material till att miljön kan uppmuntra och ge möjligheter att skapa självständiga barn. Här kan vi tydligt se hur rummet kan fungera som en tredje pedagog. Det är viktigt att man som förskollärare kan ha den breda synen på den pedagogiska miljön och se alla möjligheter och användningsområden som finns. Ser man barnet som kompetent och självständig så ska det även synliggöras i den pedagogiska miljön. Här kan vi se ett sammanhang med det designorienterade perspektivet där begreppen form och innehåll bearbetats. Beroende på hur man väljer att utforma den pedagogiska miljön skapar det olika förutsättningar för barnen som vistas där (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012). Därför är det viktigt att det finns en tanke bakom den pedagogiska miljön på förskolan. Exempelvis som nämner i resultatet där en av förskollärarna förklarar hur de medvetet väljer att placera lerfatet i mitten av bordet för att skapa dialoger och samspel mellan barnen.

Någonting som blivit en het diskussion mellan oss två är hur förskollärarnas förhållningssätt och miljöns utformning samspelar. Hur blir det om förskolan har en Reggio Emilia-inspirerad miljö som är tillgänglig och tillåtande samtidigt som förskollärarna inte ser barnet som kompetent. Vårt antagande blir att barnen får dubbla budskap, miljön bjuder in till aktivitet medan förskolläraren hindrar och sätter stopp. Vi kan även tänka oss att den här situationen skapar oro och stress om förskolläraren inte låter barnet vara självständig och kunna ta egna initiativ. Om man väljer att ha en tillgänglig miljö för barnen, så tror vi det krävs att man har ett förhållningssätt där man tror på barnet och dess kompetens. Utifrån våra intervjuade

förskollärares svar har vi tolkat det som att deras pedagogiska miljöer är avslappnade och harmoniska. Vi tror att om man har en väl utformad och stimulerande miljö så ger det en lugnare barngrupp där det hela tiden finns möjlighet för barnen att påbörja en aktivitet. Något som vi även ställer oss kritiska till är om det kan finnas en rädsla för att tappa kontrollen hos vissa förskollärare om man väljer att ha en tillåtande och tillgänglig miljö. Om barnen får möjlighet att göra aktiva val och bli en självständig individ frågar vi oss om förskolläraren kan känna sig åsidosatt? Vad händer om man som förskollärare inte vågar lita på barnens kapacitet?

Ett förhållningssätt för alla?

Något vi har funderat kring när vi har varit ute och intervjuat förskollärare på olika Reggio Emilia-inspirerade förskolor är att det här är ett förhållningssätt som alla förskollärare kan välja att förhålla sig till. Då det inte är en pedagogik där det finns tydliga ramar och mallar för hur det pedagogiska arbetet ska utformas handlar det om att hur man som förskollärare väljer att tolka denna filosofi. Vi frågar oss om man kan använda sig av Reggio Emilias förhållningssätt utan att behöva arbeta på en förskola som säger att de arbetar Reggio Emilia-inspirerat. Vi har förstått att allting handlar om hur man väljer att se på barnet och dess roll i förskolan. Elm Fristorp och Lindstrand (2102) förklarar att hur förskollärare väljer att utforma miljön visar tydligt vilken roll man väljer att ge barnet. Detta är något som vi reflekterat över och tycker är intressant då förskollärarna förklarar att barnen i deras förskolor ska betraktas som kompetenta och självständiga och att miljön därför är utformad för att detta ska bli möjligt. Vi resonerar då att om man väljer att se till barnets kapacitet och kompetens behöver inte det vara något som är speciellt för Reggio Emilia-inspirerade förskolor utan att det är ett tankesätt som alla som är verksamma inom förskolan kan välja att ta del av. Som det presenteras i kapitlet tidigare forskning så tycker vi oss se att Reggio Emilias filosofi har likheter med vissa delar i förskolans läroplan. Eftersom alla förskollärare ska arbeta efter förskolans läroplan så skulle fler förskolor kunna välja att arbeta Reggio Emilia-inspirerat.

En föränderlig miljö

Något vi har fört en diskussion kring är vikten av en dynamisk och föränderlig miljö och hur det påverkar barnen. Vi förmodar att om den pedagogiska miljön är fast och inte föränderlig betyder det att alla barn erbjuds likadana utmaningar trots att alla barn är på olika nivåer när

det gäller utforskande och utveckling. Har man inte en föränderlig miljö antar vi att det betyder att man inte heller ser på barnet som en individuell person. Det är intressant att Elm Fristorp och Lindstrand (2012) lyfter begreppen meningspotential och affordance. Där meningspotential kan beskrivas som den tanke förskollärarna har kring hur den pedagogiska miljön kan användas, medan barnen kan se andra möjligheter vilket författarna benämner som affordance (Elm Fristorp & Lindstrand, 2012). Även förskollärarna förklarar det här när de beskriver att miljön ska vara dynamisk och fånga barnens intresse. Om förskolläraren är fast bestämd i hur den pedagogiska miljön ska användas och inte är öppen för förändringar tror vi att det kan finnas en risk att barnen hindras i sitt lärande och utveckling. Men hur kan man arbeta för att den pedagogiska miljön ska upplevas som dynamisk och föränderlig? Här kan vi främst se vikten av arbetet med pedagogisk dokumentation, förskollärarna lyfter den pedagogiska dokumentationen och beskriver den som ett tungt verktyg för att utvecklas och komma framåt i det pedagogiska arbetet. Genom att reflektera och hålla diskussionen levande kring viktiga delar i verksamheten som exempelvis den pedagogiska miljön, så har vi förstått att ingenting blir statiskt. Utan man utvecklas även som förskollärare och växer i sin yrkesroll. Däremot om man undviker, eller väljer att inte föra en reflektion och diskussion i arbetet så tror vi att det medför ett bakåtsträvande och omotiverade klimat. Vi har förstått att den pedagogiska dokumentationen inte är något som ska ”bli gjort”, utan är en kontinuerlig metod för att synliggöra barnens intressen och lärprocesser. Vi ifrågasätter och ställer oss kritiska om man alltid är så ”noggrann” med den pedagogiska dokumentationen, eller finns det tillfällen då man pryder väggen med fotografier som egentligen inte bearbetats i någon reflektion? Ett annat kritiskt ställningstagande vi gjort är förståelsen för användandet av pedagogisk dokumentation. Vad händer om man inte har kunskapen om hur pedagogisk dokumentation ska användas? Blir det då ett bedömningsmaterial istället för ett diskussionsunderlag? Väljer man att använda dokumentationen till att se vad barnen inte klarar av och uppnår får dokumentationen fel syfte. Därför antar vi att det är betydelsefullt att få utbildning kring pedagogisk dokumentation.

De intervjuade förskollärarna lyfter sina öppna pedagogiska miljöer, där man arbetar med rum i rummen och där barnen får möjlighet till att inspireras av andra barns aktiviteter. Där miljön ska uppmuntra till samspel och dialoger. Något vi ställer oss kritiska till är att ingen av de intervjuade förskollärarna lyfter barnens behov av att få vara i fred. Finns det möjlighet till att gå i väg och vara ensam om ett barn behöver det? Vi tänker oss att det finns barn på förskolan som inte alla gånger gynnas av den öppna miljön. Det kan vara ett störmoment hos vissa barn

att både se och höra vad andra barn aktiverar sig med. Kan detta leda till oro och stress hos de här barnen?

Hur blir det när barnen börjar skolan?

Efter att ha fått insikt i Reggio Emilias filosofi och förskollärarnas levande beskrivningar av deras pedagogiska miljö så har det överlämnat ett oväntat perspektiv som inte intresserade oss från starten av arbetet. Om barn blir vana från förskolan att ta egna initiativ, aktivera sig i en tillåtande och inbjudande miljö och få chansen uttrycka sig i många olika uttrycksformer så frågar vi oss hur dessa barn ska uppleva skolan? Utifrån våra egna erfarenheter av vår skolgång så kan vi minnas sterila klassrum, strikta scheman och en hierarkisk lärare som styr dagens upplägg. Om det ser ut så i dagens skola vet vi såklart inte till hundra procent och kan inte lägga våra värderingar i. Men om vi får minnas oss tillbaka så ser vi en sorts ”kulturkrock” som skulle kunna uppstå när barnen börjar skolan och är vana med Reggio Emilias förhållningssätt. Hur känns det om man är invand med en estetisk, öppen och anpassad miljö och sätter foten i ett klassrum med bänkrader och vita tavlan? Där läraren säger att mellan klockan nio och tio är det matematik och efter lunch har vi musik. Vi frågar oss om barnet möjligtvis kan ha svårt att anpassa sig till att alla ska använda sig utav samma arbetssätt, eller kan detta möjligtvis upplevas som en trygghet? Gemensamt förmodar vi likt Björklid (2005) att det är viktigt att miljön ska vara estetisk och inbjudande. Hon pekar på att den fysiska miljön ska framhäva en känsla av harmoni och koncentration (Björklid, 2005). Även fast hon riktar sin forskning mot förskolan så ser vi att detta förhållningssätt även hör väl hemma i skolan. Genom att skapa en miljö som inger en inbjudande och harmonisk känsla ser vi hur motivationen och lusten till lärande skulle tillta bland barnen. Något som fångade vår uppmärksamhet från en av förskollärarna vi intervjuade var hennes förklaring kring hur de på hennes förskola arbetade med små avskilda rum i rummen. Hon menade att i dessa mindre rum kunde barnen sitta avskilt och koncentrerat medan de samtidigt kunde bli inspirerade från andra barn runt om i rummet. Vi ställer oss frågan om detta arbetssätt finns i skolan? Vi tror att det är en effektiv och främjande metod för att skapa en lugn men samtidigt utforskande skolmiljö.

I vår blivande roll som förskollärare

Vi valde att skriva om Reggio Emilia och den pedagogiska miljön då vi hade en förförståelse om att den var viktig. Vi hade en förväntning på att vi skulle få en djupare förståelse kring varför den pedagogiska miljön är så betydande. Nu när vårt arbete är klart har vi fått ännu större förståelse för hur otroligt viktig den pedagogiska miljön verkligen är. Den har en stor innebörd för hur verksamheten i en förskola kan komma att fungera eller inte, samt hur den kan skapa möjligheter i barnets lärande och utveckling.

Något som vi har diskuterat med varandra är hur vida vi kommer att ta med oss vår nya kunskap ut i vår kommande yrkesroll som förskollärare. Vi är överens om att våra nya erfarenheter och vår förståelse för betydelsen av den pedagogiska miljön kommer att följa med oss ut i arbetslivet. Vi vill ta vara på uttrycket och det tankesätt som ”rummet som tredje pedagog” för med sig och kunna använda det i verksamheten. Vi har under våra intervjuer fått tagit del av många beskrivningar hur den pedagogiska miljön påverkar ett barns utveckling och lärande. Vi hoppas att vi i vår kommande roll som förskollärare kommer att prioritera den pedagogiska miljön i vårt arbete. Det här arbetet har hjälpt oss i våra funderingar kring vilken syn vi vill ha på barnet. Båda två är starkt överens om att den synen ska speglas ur ett Reggio Emilia-inspirerat förhållningssätt där barnen ses som kompetenta, utforskande, nyfikna och självständiga. För att det ska bli möjligt har vi förstått att den pedagogiska miljön på förskolan måste erbjuda barnen möjligheter till detta.

Vad hade vi kunnat göra annorlunda?

Nu när vi sitter med arbetet framför oss funderar vi kring vad som kunnat göras annorlunda för att få ett annat resultat. Först och främst har inte studien varit objektiv när den påbörjades. Eftersom vår inställning till Reggio Emilias förhållningssätt redan från början har varit positiv så har arbetet blivit vinklat till att framhäva fördelarna med Reggio Emilia och den pedagogiska miljön. Vilket har resulterat i att brister inte har lyfts fram av att använda sig ut av detta förhållningssätt. Om arbetet hade påbörjats utan tidigare erfarenhet och med en objektiv inställning, kunde det ha gett ett mer skiftande resultat och framför allt en alltmer kritisk diskussion. Vad hade hänt om intervjufrågorna lyft vad som skulle kunna förbättras i den pedagogiska miljön samt vilka brister förskollärarna upplever. Hade det varit enklare att diskutera ett resultat som innehåller brister och förbättringar än att bara framhäva fördelar med Reggio Emilia?

Vi har också funderat kring vad som hade hänt om vi valt att använda oss utav observationer i datainsamlingen istället för enbart intervjuer. Hade vi då kunnat jämföra förskollärarnas resultat med våra egna observationer i den pedagogiska miljön? Det hade vart intressant att se om förskollärarnas egna beskrivningar kring den pedagogiska miljön stämde in i det praktiska arbetet tillsammans med barnen.

Litteraturförteckning

- Barsotti, A. (2001). *D- som Robin Hoods pilbåge*. HLS Förlag.
- Björklid, P. (2005). *Lärande och fysisk miljö, en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Myndigheten för skolutveckling.
- Bryman, A. (2001). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Elm Fristorp, A., & Lindstrand, F. (2012). *Design för lärande i förskolan*. Norstedts.
- Forsell, A. (2011). *Boken om pedagogerna*. Liber AB.
- Johansson, B., & Svedner, P. O. (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen undersökningsmetoder och språklig utformning*. Kunskapsföretaget i Uppsala AB
Läromedel och utbildning.
- Kang, J. (2007). How many languages can reggio children speak? Many more than a hundred!
Gifted child today, 45-48.
- Lenz Taguchi, H. (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?* HLS Förlag.
- Nordin Hultman, E. (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Liber.
- Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund*. Studentlitteratur.
- Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98 Reviderad 2010*. Skolverket.
- Skolverket. (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan - pedagogisk dokumentation*. Elanders Sverige AB.
- Strandberg, L. (2006). *Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar*. Norstedts akademiska förlag.
- Strong-Wilson, T., & Ellis, J. (2007). Children and place: Reggio Emilia's Environment As Third Teacher. *Theory Into Practice*, 40-47.
- Tarr, P. (2001). Aesthetic codes in early childhood classrooms: what art educators can learn from Reggio Emilia. *Art education* , 33-39.

Turner, T., & Gray Wilson, D. (2010). Reflections on Documentation: A discussion with thought leaders from Reggio Emilia. *Theory into practice*, 5-14.

Wallin, K. (1996). *Reggio Emilia och de hundra språken*. Liber Utbildning.

Bilaga 1

Intervjuer

Intervju med förskollärare 1, 20 augusti 2013

Intervju med förskollärare 2, 20 augusti 2013

Intervju med förskollärare 3, 28 augusti 2013

Intervju med förskollärare 4, 28 augusti 2013

Intervju med förskollärare 5, 30 augusti 2013

Intervju med förskollärare 6, 30 augusti 2013

Bilaga 2

Intervjufrågor

Vad är den pedagogiska miljön för dig?

Hur skulle du beskriva att den pedagogiska miljön är utformad på din förskola?
(tillgänglighet, rum i rummen, material osv.)

Diskuteras den pedagogiska miljön på din förskola? I så fall hur? (tillgänglighet, förändringar, regler osv.)

Inom Reggio Emilia pratas det mycket om ”rummet som den tredje pedagogen”, är det något du känner till? I så fall hur ser du på det? Hur skulle du beskriva att det märks i er verksamhet?

Tycker du att den pedagogiska miljön på din förskola påverkar barnets lärande och utveckling, i så fall på vilket sätt?

Tycker du att den pedagogiska miljön på din förskola bjuder in till samspel/interaktion, i så fall hur?

Hur arbetar ni på din förskola med pedagogisk dokumentation?

Bilaga 3

Informationsmail och godkännande om etiska överväganden

Hej!

Vi heter Linn Mases och Emelie Godlund och går sista terminen på förskolläraryrket på Högskolan i Gävle. Vi håller just nu på att skriva ett examensarbete på 15 hp där vi är intresserade om att få veta mer om förskollärares beskrivningar av den pedagogiska miljön på Reggio Emilia inspirerade förskolor.

Här kommer de intervjufrågor som vi kommer ställa under intervjun och är det något ni funderar kring så är det bara att höra av er till oss.

Intervjufrågor

Vad är den pedagogiska miljön för dig?

Hur skulle du beskriva att den pedagogiska miljön är utformad på din förskola? (tillgänglighet, rum i rummen, material osv.)

Diskuteras den pedagogiska miljön på din förskola? I så fall hur? (tillgänglighet, förändringar, regler osv.)

Inom Reggio Emilia pratas det mycket om ”rummet som den tredje pedagogen”, är det något du känner till? I så fall hur ser du på det? Hur skulle du beskriva att det märks i er verksamhet?

Tycker du att den pedagogiska miljön på din förskola påverkar barnets lärande och utveckling, i så fall på vilket sätt?

Tycker du att den pedagogiska miljön på din förskola bjuder in till samspel/interaktion, i så fall hur?

Hur arbetar ni på din förskola med pedagogisk dokumentation?

Du kommer att vara anonym i vårt arbete, med det menar vi att varken namn, förskola eller ort kommer att nämnas. Det kommer vara oidentifierbart vem som sagt vad under intervjuerna. Du kan när som helst under intervjun välja att avbryta, eller att inte svara på frågor. Du kommer att under intervjun bli ljudinspelad, och detta material kommer endast användas i studie syfte.

Med vänlig hälsning

Emelie Godlund och Linn Mases

Jag har tagit del av och godkänner informationen ovan

Underskrift _____

Datum _____